

PATVIRTINTA

Nacionalinių plėtros įstaigų skatinamojo finansavimo poreikio vertinimo atlikimo ir peržiūros darbo grupės 2022 m. vasario 1 d. posėdžio protokolu Nr. 18

NACIONALINĖS PLĖTROS ĮSTAIGOS (UAB ŽEMĖS ŪKIO PASKOLŲ GARANTIJŲ FONDO) SKATINAMOJO FINANSAVIMO POREIKIO VERTINIMO PERŽIŪRA

ĮVADAS

Atsižvelgiant į šalyje paskelbtą valstybės lygio ekstremaliąją situaciją dėl koronaviruso (COVID-19) bei dėl šios priežasties siekiant sumažinti sukeltus padarinius ūkio subjektams, kurių veikla susijusi su žemės ūkio produktų gamyba, šių produktų perdirbimu ir prekyba bei žuvininkyste, vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. rugsėjo 12 d. nutarimu Nr. 910 “Dėl Lietuvos Respublikos Nacionalinių plėtros įstaigų įstatymo ir Lietuvos Respublikos inovacijų skatinimo fondo įstatymo įgyvendinimo” patvirtinto Nacionalinės plėtros įstaigos skatinamojo finansavimo poreikio vertinimo tvarkos aprašo (toliau – Aprašas) 11 punktu, 2020 m. gegužės mėn. buvo atliktas skatinamojo finansavimo poreikio vertinimas ir, vadovaujantis Aprašo 10 punktu, 2020 m. gruodžio mėn. buvo atlikta poreikio vertinimo peržiūra (toliau – poreikio vertinimas), kurio rezultatais remiantis Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2020 m. liepos 16 d. įsakymu Nr. 3D-539 buvo patvirtinta skatinamosios finansinės priemonės „Paskolos ūkio subjektų, veikiančių žemės ūkio ir žuvininkystės produktų gamybos, perdirbimo ir prekybos srityse, likvidumui užtikrinti COVID-19 ligos protrūkio laikotarpiu“ (toliau – Finansinė priemonė) schema, įskaitant vėlesnius pakeitimus ir papildymus. Likvidumo poreikiams žemės ūkio ir žuvininkystės sektoriuje patenkinti pagal Finansinę priemonę iki 2021 m. gruodžio 31 d. iš viso buvo skirta 134,818 mln. Eur Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų. Visos Finansinės priemonės lėšos paskoloms teikti išskolintos iki 2021 m. gruodžio 31 d., pagrindinis Finansinės priemonės įgyvendinimui nustatytas rodiklis – Finansine priemone pasinaudojusių ūkio subjektų skaičius – pasiektas ir viršytas (dėl mažesnės nei planuota vidutinės paskolos vienam ūkio subjektui sumos).

Finansinė priemonė buvo parengta pagal 2020 m. kovo 19 d. Europos Komisijos komunikatą „Laikinoji valstybės pagalbos priemonių, skirtų ekonomikai remti reaguojant į dabartinį COVID-19 protrūkį, sistema“ (toliau – Komunikatas), kurio galiojimas dėl besitęsiančios COVID-19 pandemijos yra pratęstas iki 2022 m. birželio 30 d. Kaip nustatyta Aprašo 10 punkte, pasikeitus sąlygoms, kurios gali turėti įtakos poreikio vertinimo rezultatams, yra atliekama poreikio vertinimo peržiūra.

Ši poreikio vertinimo peržiūra vykdoma, siekiant įvertinti poreikį pratęsti pagalbą pagal Finansinę priemonę iki 2022 m. birželio 30 d. Poreikio vertinimo peržiūra apima tik finansavimo rinkos nepakankamumo ir (ar) neoptimalumo nustatymą ir siūlomos Finansinei priemonei įgyvendinti iki 2022 m. birželio 30 d. sumos vertinimą, atsižvelgiant į žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriaus veiklos rodiklius, COVID-19 krizės neigiamas pasekmes, žemės ūkio sektoriaus bei žuvininkystės veikla užsiimančių subjektų apklausą ir potencialių finansų tarpininkų siūlymus.

Poreikio vertinimo peržiūrą iniciavo Žemės ūkio ministerija. Peržiūrą atlikti pavesta UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondui (toliau – ŽŪPGF).

FINANSAVIMO RINKOS NEPAKANKAMUMO IR (AR) NEOPTIMALUMO NUSTATYMAS

Dėl COVID-19 plitimo rizikos tiek Lietuvoje, tiek ir visoje Europos Sąjungoje bei kitose pasaulio valstybėse buvo įvesti apribojimai.

Siekiant, kad rinkose išliktų pakankamas likvidumas ir būtų išsaugotas veiklos tęstinumas COVID-19 protrūkio metu ir po jo, reikalinga kryptinga parama tiek visai ekonomikai, tiek atskiriems sektoriams, įskaitant žemės ūkį, žuvininkystę.

Lietuvos žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė sukuria apie 3 proc. šalies bendrojo vidaus produkto (BVP). Šiame pirminiame sektoriuje dirba apie 6 proc. šalies gyventojų. Tačiau žemės ūkis, kaip pagrindinis šalies apsirūpinimo maisto produktais šaltinis, laikytinas strategine ūkio šaka. Šalies žemės ūkio gamybos pajėgumai ne tik užtikrina pakankamą apsirūpinimą maisto produktais, bet ir leidžia nemažai produktų eksportuoti. COVID-19 pandemija neigiamai paveikė šalies žemės ūkio ir žuvininkystės sektorių veiklą. Dėl COVID-19 protrūkio sutrikusios tiekimo grandinės lemia šalies ūkininkų ir įmonių, užsiimančių pirmine žemės ūkio produktų gamyba, gamybos mažėjimą bei sutrikusius atsiskaitymus už žemės ūkio produktus, o taip pat sumažėjusi užsienio rinkų paklausa neigiamai veikia pagamintus žemės ūkio produktus eksportuojančias įmones, iškyla grėsmė dėl ūkių bei įmonių ekonominės veiklos tęstinumo COVID-19 protrūkio metu, o taip pat ir po jo.

Siekiant išsiaiškinti skolinimosi apyvartinėms lėšoms poreikį 2022 m. pirmojo pusmečio laikotarpiu dėl besitęsiančios COVID-19 pandemijos, buvo apklausti socialiniai partneriai, vienijantys žemės ūkio sektoriaus bei žuvininkystės veikla užsiimančius ūkio subjektus (Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmai, Lietuvos ūkininkų sąjunga, Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacija, Lietuvos pieno gamintojų asociacija, Nacionalinė akvakultūros ir žuvų produktų gamintojų asociacija, Lietuvos uogų augintojų asociacija, Lietuvos daržovių augintojų asociacija, Lietuvos grūdų augintojų asociacija, Lietuvos jaunųjų ūkininkų ir jaunimo sąjunga ir kt.). Šioje apklausoje dalyvavusių socialinių partnerių nurodytas galimas lengvatinių paskolų poreikis 2022 m. pirmojo pusmečio laikotarpiu atstovaujama ūkio šakų likvidumui užtikrinti siekia nuo 124 iki 144 mln. Eur. Apklausoje dalyvavę Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmai nurodė, kad šią organizaciją atstovaujančių ūkio subjektų finansų įstaigų teikiamos kreditavimo paslaugos netenkina ir to priežastimi yra sugriežtėję finansų įstaigų reikalavimai, įskaitant reikalavimus dėl užstato. Nurodydami apyvartinių lėšų finansavimo poreikį iki 2022 m. birželio 30 d., organizacijos atstovaujami ūkio subjektai taip pat nurodė, kad aktualus paskolos terminas yra iki 6 metų.

Kaip rodo 2018 m. ir 2020 m. Europos investicijų banko (toliau – EIB) paskelbtos studijos¹, lyginant su kitomis valstybėmis narėmis Lietuvoje yra matomas aukščiausias žemės ūkio veikla užsiimančių subjektų kreditavimo prašymų atmetimo rodiklis – 2018 m. kredito įstaigos nepatenkino 61 proc. paskolų paraiškų. Kita vertus, probleminių paskolų, išduotų žemės ūkio veikla užsiimančioms ūkio subjektams, dalis bendrame Lietuvos bankų paskolų portfelyje yra tarp mažiausių, lyginant su kitomis ekonominėmis veiklomis. Tai patvirtina, kad ūkininkams ir žemės ūkio sektoriaus įmonėms yra keliami aukšti kreditavimo reikalavimai ir rodo nepalankią finansų įstaigų skolinimo politiką žemės ūkio sektoriaus atžvilgiu. 2020 m. EIB studijoje teigiama, kad Lietuvoje didesnius sunkumus, siekiant gauti paskolą, patiria maži ūkiai, jaunieji ūkininkai ir naujai susikūrę verslai.²

Bendra situacija suponuoja, kad sutrikus finansavimui žemdirbiai dėl apyvartinio kapitalo trūkumo būtų priversti susisieti su tiekėjais ar produkcijos pirkėjais, kurie ūkius aprūpintų trąšomis, sėklomis ir kitomis ūkio veiklai reikalingomis prekėmis. Atsiskaitant už išaugintus ar pagamintus žemės ūkio produktus, produkcijos pardavimai būtų siejami tik su vienu pirkėju, o tai gali įtakoti parduodamos produkcijos kainų sumažėjimą bei kitų ūkiui nepalankių atsiskaitymo, papildomų įsipareigojimų ir kitų sąlygų atsiradimą.

Pirmaisiais, 2020, pandemijos metais kelis mėnesius galioję griežti karantino apribojimai, skirti koronaviruso pandemijai suvaldyti, bei su tuo susijęs ekonominės raidos neapibrėžtumas lėmė bankų paskolų portfelio susitraukimą. Pandemijos metu bankai daugiausia dėmesio skyrė esamų klientų būklės analizei, paskolų pertvarkymui, bet ne naujų paskolų suteikimui. Remiantis Lietuvos

¹ EIB, FI–compass (2020), Financial needs in agriculture and agri-food sectors in Lithuania, 2020; EIB, FI–compass (2018), Survey on financial needs and access to finance of EU agricultural enterprises.

² FI–compass. Financial needs in agriculture and agri-food sectors in Lithuania, 2020. P. 9.

banko skelbiamais duomenimis³, per 2020 m. trečiąją ketvirtį paskolų portfelio grynoji vertė sumažėjo 42 mln. Eur (1 proc.), o penktadalis (20 proc.) šio sumažėjimo teko žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriaus paskolų portfeliui (šio sektoriaus paskolų portfelis per trečiąją ketvirtį susitraukė 3 proc.); taip pat mažėjo didmeninės ir mažmeninės prekybos (ypač susijusios su veikla žemės ūkio sektoriuje) paskolų portfelis. Remiantis Lietuvos banko skelbiamais paskutiniaisiais duomenimis⁴, 2021 m. trečiojo ketvirčio pabaigoje finansų įstaigų suteiktų paskolų Lietuvos ne finansų bendrovėms likutis, lyginant su likučiu 2020 m. ketvirtojo ketvirčio pabaigoje, padidėjo 533,9 mln. Eur (7,16 proc.), tik 2,68 proc. šio padidėjimo vertėje tenka žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriui, o didžiausia dalis (42,69 proc.) tenka nekilnojamojo turto operacijų sektoriui. Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriaus paskolų portfelio likutis per 2021 m. tris ketvirčius padidėjo 14,3 mln. Eur (5,19 proc.).

Taip pat buvo atlikta potencialių finansų tarpininkų apklausa. Potencialūs finansų tarpininkai, įvertindami žemės ūkio ir žuvininkystės sektoriuje veikiančių ūkio subjektų, kurie susidūrė su likvidumo problemomis ir kuriems būtų aktualios lengvatinės paskolos likvidumui užtikrinti, finansavimo poreikį, nurodė, kad tokių paskolų rinka iki 2022 m. birželio 30 d. gali siekti nuo 33 iki 35 mln. Eur. Potencialūs finansų tarpininkai taip pat kaip esminį kriterijų nurodė, kad dėl besitęsiančios pandemijos yra aktuali galimybė suteikti lengvatines paskolas ir ūkio subjektams, kurie lengvatinę paskolą pagal Finansinę priemonę jau yra gavę anksčiau.

Šio poreikio vertinimo metu organizuotų ekonominių partnerių – potencialių finansų tarpininkų ir socialinių partnerių apklausos metu surinktos nuomonės leidžia daryti prielaidą, kad dėl tebesitęsiančių COVID-19 neigiamų pasekmių žemės ūkio ir žuvininkystės veikla užsiimančių ūkių subjektų galimybės nuosavomis lėšomis padengti trumpalaikius išsipareigojimus yra ribotos ir iki 2022 m. birželio 30 d. gali siekti apie 78,5 mln. Eur (skaičiuojamas apklausų metu gautų finansavimo poreikio įverčių, imant nurodytų intervalų mažiausias reikšmes, vidurkis), bei bus poreikis šias lėšas pasiskolinti rinkoje. Remiantis EIB tyrimų (2018, 2020) išvadomis dėl žemės ūkio ir žuvininkystės veikla užsiimančių Lietuvos ūkio subjektų galimybių pasiskolinti rinkos sąlygomis, daroma išvada, kad **finansavimo rinkos sąlygomis trūkumas per artimiausią pusmetį sudarys apie 48 mln. Eur** (skaičiuojant, 78,5 mln. Eur x 61 proc., nepatenkinamų kredito paraiškų rodiklis).

Dėl pandemijos ir karantino laikotarpio žemės ūkio sektorius ir toliau patiria sunkumus, atitinkamai susiduria su apribojimais pasiskolinti kredito įstaigose, todėl Finansinės priemonės pratęsimas yra reikalinga pagalba užtikrinant ūkio likvidumą ir išgyvenant šį sudėtingą laikotarpį.

SIŪLAMOS SKATINAMOSIOS FINANSINĖS PRIEMONĖS BEI JOMS ĮGYVENDINTI SKIRIAMŲ SUMŲ VERTINIMAS, ATSIŽVELGIANT Į ATLIKTOS ŪKIO SUBJEKTŲ APKLAUSOS REZULTATUS, POTENCIALIŲ FINANSŲ TARPININKŲ IŠSAKYTĄ NUOMONĘ

Atsižvelgiant į atliktos žemės ūkio ir žuvininkystės sektoriaus organizacijų apklausos rezultatus, tikėtiną dėl COVID-19 ekonominės krizės trumpuoju laikotarpiu finansavimo apyvartinėms lėšoms trūkumą, kurio nepadengs laisva rinka, potencialių finansų tarpininkų siūlymus bei reaguojant į susiklosčiusią situaciją žemės ūkio sektoriuje dėl COVID-19, tikslinga pratęsti Finansinės priemonės įgyvendinimą, ir atsižvelgiant į nustatytus finansavimo rinkos sąlygomis trūkumus ir įvertintą finansavimo poreikį, **papildomai skirti 25 mln. eurų**, iš jų apie 24 mln. eurų iš grįžusių ir grįžiančių Finansinės priemonės lėšų.

³ Paskolų statistika: Lietuvos pinigų finansų įstaigų suteiktų paskolų Lietuvos ne finansų bendrovėms likučių duomenys pagal paskolų gavėjų pagrindinę ekonominę veiklą; Plačiau: <https://www.lb.lt/lt/paskolos-ne-finansu-bendrovems-pagal-ekonomines-veiklos-rusis>

⁴ Paskolų statistika: Lietuvos pinigų finansų įstaigų suteiktų paskolų Lietuvos ne finansų bendrovėms likučių duomenys pagal paskolų gavėjų pagrindinę ekonominę veiklą; Plačiau: <https://www.lb.lt/lt/paskolos-ne-finansu-bendrovems-pagal-ekonomines-veiklos-rusis>

Paskolos pagal Finansinę priemonę būtų teikiamos vadovaujantis Komunikato nuostatomis. Įgyvendinama priemonė padidintų finansinių paslaugų prieinamumą, pagerintų ūkio subjektų finansavimo gavimo sąlygas, atpigintų skolinimosi kaštus, padėtų išlaikyti verslo stabilumą bei likvidumą, leistų išsaugoti gamybinę infrastruktūrą bei sąlygotų socialinį stabilumą kaimo vietovėse.

Planuojamas priemonės biudžetas vertinamas kaip pakankamas siekiant patenkinti apyvartinių lėšų kreditavimo poreikius, kurie finansų tarpininkams dėl neigiamų COVID-19 padarinių ekonomikai ir atskirai žemės ūkio ir žuvininkystės sektoriui be valstybės pagalbos būtų vertintini kaip per daug rizikingi.